

Sinestezi Işığında Duyular Arası Etkileşim ve Çağdaş Sanat Paradigmaları

Intersensory Interaction and Contemporary Art Paradigms in the Light of Synesthesia

Müzeyyen Yeşim YORULMAZ

İstanbul Atlas Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, İstanbul, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 13.05.2024
Revizyon Talebi/Revision Requested: 05.08.2024
Son Revizyon/Last Revision: 02.12.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 12.03.2025
Yayın Tarihi/Publication Date: 21.03.2025

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Müzeyyen Yeşim YORULMAZ
E-mail: yesimyorulmaz@gmail.com

Cite this article as: Yorulmaz, M. Y. (2025). Intersensory interaction and contemporary art paradigms in the light of synesthesia. *Art and Interpretation*, 45, 72-81.

Öz

Bir duyunun uyarılması durumunda diğer duyuların da etkilenmesi olarak tanımlanan sinestezi, sanat dünyasında, özellikle çağdaş sanat uygulamalarında, sanat izleyicilerinin eseri incelerken algılarını zenginleştiren bir olgudur. Çağdaş sanatçılar sinestezinin duyular arası etkileşim özelliğini kullanarak, yapıtlarının izleyiciler üzerindeki etkilerini güçlendirmek adına faydalanmaktadırlar. Böylece izleyicilerin algı sınırlarını zorlayarak, yapıtlarını farklı duysal deneyimlerle algılamalarını sağlayarak, yapıtlarının izleyiciye yaşattıkları deneyimi faydalanmaktadır. Sinestezi ile zenginleştirilmiş bir sanat eseri, algılama deneyimini genişleterek, izleyicisini eserin içine çekmektedir. Bu çalışmada sinestezi kavramı ışığında duyular arası etkileşim ile sanat paradigmasının nasıl birbirini şekillendirdiği ve çağdaş sanatın bu etkileşimdeki rolü incelenmektedir. Yapıtlarında duyular arası etkileşimi sağlayacak uyaranları kullanan sanatçıların, uygulama örnekleri üzerinden izleyicilerle kurdukları etkileşim incelenerek, sinestezinin sanatçıya ve sanatseverlere sunduğu katkılar üzerinde durulmaktadır. Bu makalede ilgili literatürü ele alarak, sanat eserlerinin izleyiciyle etkileşimindeki sinestezik unsurlar analiz edilmektedir. Ayrıca, çağdaş sanatın duysal deneyimleri nasıl genişlettiğini ve izleyici ile sanat eseri arasındaki etkileşimin nasıl şekillendiğinin üzerinde durulmaktadır. Sinestezi kavramının çağdaş sanat bağlamında olmaktan çıkıp aktif bir katılımcı haline getirilerek, duyular arası etkileşimi ve sinestetik deneyimleri merkezine alarak sanatın nasıl işlevselleştirildiği ve izleyiciye sağladığı çoklu duysal deneyimlerin sanat eserlerinin algılanması ve yorumlanması üzerindeki etkileri irdelenmektedir. Özellikle, eserlerinde bilinçli olarak sinesteziyi kullanan sanatçılar ve bu sanatçıların yapıtları üzerinden, çoklu duysal etkileşimlerin sanatsal anlamı ve üzerindeki etkisi tartışılmaktadır. Bu bağlamda, sinestezik deneyimlerin sanat pratiği içerisindeki yeri ve önemi incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sinestezi, çoklu duyu uyaranları, çağdaş sanat

ABSTRACT

Synesthesia, which refers to the phenomenon where the stimulation of one sense affects others, enriches the viewer's perception of the art world, particularly in contemporary art. Many contemporary artists use the interplay of senses brought about by synesthesia to enhance the impact of their work on audiences. By pushing the boundaries of perception and allowing viewers to experience their art in new, multisensory ways, artists deepen their overall engagement with their works. A piece of art enhanced through synesthesia draws viewers in, expanding their sensory experience. This study explores the relationship between sensory interaction and artistic expression, focusing on how contemporary art incorporates synesthesia to shape the audience's experience. By examining artists who use sensory stimuli to create intersensory connections, the paper investigates the interaction established with the audience, emphasizing the benefits synesthesia offers to both artists and art lovers. Through a review of literature, the study analyzes how synesthetic elements influence the connection between artwork and viewers, while also looking at how contemporary art broadens sensory experiences and reshapes the interaction between the viewer and the piece. By positioning synesthesia as an active element in contemporary art, the study shows how sensory interaction is central to the functionality of art. Furthermore, it explores how multi-sensory experiences offered to viewers shape their perception and interpretation of art. The study also discusses the artistic significance of synesthesia, focusing on artists who intentionally incorporate it into their work, and examines the place of synesthetic experiences in artistic practice.

Keywords: Synesthesia, multi-sensory stimuli, contemporary art

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Sinestezi farklı duyu modalitelerinin birbirini tetiklemesi ile ortaya çıkan algısal deneyimi içeren bir olgudur. Bu deneyim uyaranların, izleyicisinin algı yetenekleri ile oluşturduğu kişiden kişiye farklı deneyimlerle çeşitlenebilen, sanatçılar açısından eserlerinin algılanma deneyimini güçlendiren önemli bir kaynaktır. Sınırları geniş olan çağdaş sanat eserleri üreten sanatçılar, özellikle bu olgunun potansiyelini keşfetmek ve izleyicilerine çoklu algı deneyimleme tecrübesi yaşatarak, yapıtlarının algılanma düzeylerini yüksek tutma potansiyelini değerlendirebilmektedirler. Sanatçılar yapıtlarına sinestezi öğelerini entegre ederek izleyicilerini pasif gözlemci rolünden çıkartarak, aktif katılımcı rolüne sokmaktadırlar. Bu durumun sanat eserinin sadece gözlemlenebilecek bir gösterge olmaktan öte, deneyimlenecek bir uyaranlar birlikteliği olma özelliği sayesinde izleyici ile oluşturulabilecek etkileşimi güçlendirmektedir.

Çağdaş sanat, çoğu zaman izleyicisini de sürece dahil ederek etkileşimi ve duyular arası deneyimi vurgulayarak sanat paradigmasını oldukça değiştirmiştir. Sanatçılar yapıtlarında bilinçli olarak sinesteziyi kullanarak, izleyicilerine farklı duyu deneyimleri sağlamakta ve eserlerinin izleyici üzerinde bıraktıkları etkileri genişletmektedir. Çağdaş sanatta izleyici katılımı ve duyular arası etkileşim sanatın algılanma biçimini önemli ölçüde etkileyen bir değişim yaratmıştır. Bu dönüşüm özellikle 1960'lar sonrası dönemde performans sanatı, kavramsal sanat ve enstalasyon gibi farklı akımların yükselişiyle birlikte belirginleşmiştir. Örneğin, Marina Abramovic'in performansları, izleyiciyi esere fiziksel olarak dahil ederek, duyu anlamda farklı özellikler barındıran izleyicilerin, kişilik özelliklerinin ortaya çıkarttığı tepkiler ile performansla dahil etmesi, izleyicilerin pasif gözlemci rollerini sorgulatmış, performansın etkisini izleyicisinin eline bıraktığı sıra dışı bir etkileşim ortaya koymuştur. Sanatçının performansları genellikle izleyicilerde acı, korku, şaşkınlık, empati gibi yoğun duyu tepkiler uyandırmaktadır ve duyu yoğunluk, duyu deneyimlerin daha derin ve kişisel bir düzeyde algılanmasına neden olmaktadır.

Benzer bir şekilde Yayoi Kusama'nın "Sonsuzluk Aynaları" enstalasyonu, izleyiciyi dahil ederek görsel yanılsamalar ortaya koyan mekanlar oluşturarak çoklu duyu deneyimler sunmaktadır. Bu örnekler bağlamında çağdaş sanatın, izleyiciyi sadece eserin karşısında gözleme konumundan alıp, eserin bir parçası haline getirerek, etkileşimi ve duyular arası deneyimi ön plana çıkarttığı bir göstergesidir. Sinestezi ise bu amaca oldukça elverişli bir yapı barındırdığından dolayı, çağdaş sanatçıların yapıtlarında sıklıkla karşımıza çıkan bir olgudur.

Çağdaş sanat, izleyiciyi yalnızca pasif bir gözlemci paradigmasını önemli ölçüde dönüştürmüştür. Çağdaş sanat, sinesteziyi daha sistemli bir şekilde ele almış ve izleyicilerin duyularını uyarak sanat deneyimini yeniden tanımlamıştır. Enstalasyonlar, performans sanat, dijital teknolojilerin ve interaktif sanatın yükselişi, sanatçıların izleyicileriyle etkileşimini daha kişisel ve duyu kılmalarına olanak tanımıştır.

Bu makalede, sinestezi ve çağdaş sanatın duyu etkileşim ve paradigmalara olan etkileri incelenmektedir. 20. yüzyılın ortalarında sanatın geçirmiş olduğu dönüm noktaları, modernizm ve post-modernizm gibi akımlar, sanatın geleneksel estetik değerlerini sorgulamış, sanatçının ve izleyicinin sanat alanındaki rolleri, yeniden tanımlanmıştır. Bu süreçte sanat eserlerini oluşturan malzemeler çeşitlenmiş, nesnelere kavramsal göstergelerle anlamlar yüklenmiş, izleyici sanat yapıtlarına mekânsal veya eylemsel olarak dahil edilmiş, pasif gözlemci rolünden çıkarak daha aktif bir rol

üstlenmiştir. İnteraktif enstalasyonlar, performans sanatı ve kavramsal sanat gibi sanat formları, izleyicilerin esere katılımını sağlayarak farklı duyu deneyimler yaşamasını sağlamış, bu durum da sanatın algılanış biçimini değiştirmiştir. Bu değişim sanatın sadece estetik bir nesne olma algısını etkilememiş, aynı zamanda izleyiciyle etkileşim içine girerek anlamın birlikte üretildiği bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda sinestezi gibi duyu algıları çoklu etkileşimle deneyimleme potansiyeline sahip kavramlar, izleyicilerin sanat eserleri ile etkileşimini güçlendirmeleri açısından çağdaş sanatın yapısına etkili bir şekilde hizmet etmektedir.

Bu makalede ilgili literatürü ele alarak, sanat eserlerinin izleyiciyle etkileşimindeki sinestezik unsurlar analiz edilmektedir. Ayrıca, çağdaş sanatın duyu deneyimleri nasıl genişlettiğini ve izleyici ile sanat eseri arasındaki etkileşimin nasıl şekillendiğini üzerinde durulmaktadır.

Sanat izleyicisi bir sanat yapıtı ile karşı karşıya geldiği noktada ilk teması duyuları aracılığı ile gerçekleştirmektedir. Sinestezi, özellikle duyular arası etkileşimin sağlaması adına sanat yapıtı, izleyici arasındaki etkileşimi derinleştirmekte ve yapıtın izleyici ile iletişimini güçlendirmektedir. Sanat yapıtının formuna eşlik eden renk, ses, dokunma gibi algılara hitap eden sinestezik özellikler izleyicinin birden fazla duyularına hitap ederek izleyici ile olan etkileşimi arttırmaktadır.

Günümüz sanatı, klasik sanat anlayışından farklı olarak izleyicisi ile daha çok etkileşime giren eserler barındırmaktadır. Çağdaş sanatın sınırlarının geniş olması, sanatçıların yapıtlarında deneysel çalışmalara daha çok yer vermesi ve sınırları zorlama eğilimi nedeni ile sinestezik paradigmlar sıklıkla görülmektedir. Bu çalışmada çağdaş sanat paradigmaları içinde duyular arası iletişim kullanıldığı, sanatçıların eserlerinde bu etkileşimi nasıl değerlendirdiği ve izleyici ile eserler arasında nasıl bir köprü görevi gördüğüne dair inceleme gerçekleştirilmektedir.

Sinestezi ve duyular arası etkileşimin, çağdaş sanatın geniş sınırları arasında izleyici ile kurduğu derin ve kişisel bağlantının psikolojik boyutunu ele alarak, üretim örnekleri incelenecektir.

Yöntem

Sinestezi kavramı bazı insanlarda, özel yetenek olarak nitelendirilebilecek düzeyde daha baskın görülebilmektedir. Tıp dilinde sinestetik olarak nitelendirilen bu durum makalemizin konusu dışındadır. Çalışma içeriğinde Sinestesiz tanılı özel bir algılama becerisine sahip olmayan sıradan bireylerin de uygun uyaranlar eşliğinde sinestetik deneyimler yaşayabilmekte olduğu gerçeği üzerinden hareket edilecektir.

Görme ve işitme engelli bireylerin de duyularında, kayba uğradıkları duyu organının aksine diğer duyu organları daha gelişmiş ve duyarlılığı engelsiz bireylere göre daha yüksek düzeydedir. Ayrıca engelli bireylerin çoğu faaliyetten mahrum kaldıkları düşünüldüğünde farklı uyaranlarla organize edilmiş bir sergi salonu, duylardan birini yitirmiş engelli bireyler için dahi dahil olunabilecek bir avantaj sağlamaktadır. Ancak bu çalışmada farklı birer makale konusu barındıran konu başlıklarına değinilmeyecek, çoklu anlatım medyalarını kullanan sanatçılar ve eserlerinin izleyiciler üzerindeki etkileri incelenerek konu sınırlandırılacaktır.

Sinestezi

Sinestezi, bilinçli zihinsel süreçlerin tetiklemesiyle ortaya çıkan bilinçli bir duyu deneyimdir. Terim, Yunanca "syn" (birlikte) ve "aesthesia" (algılamak) kelimelerinden türetilmiş olup, istemsiz olarak meydana gelen bir deneyimi ifade etmektedir. Bu durumda, birleşik duyular veya "duyu sentez" olarak da adlandırılmaktadır.

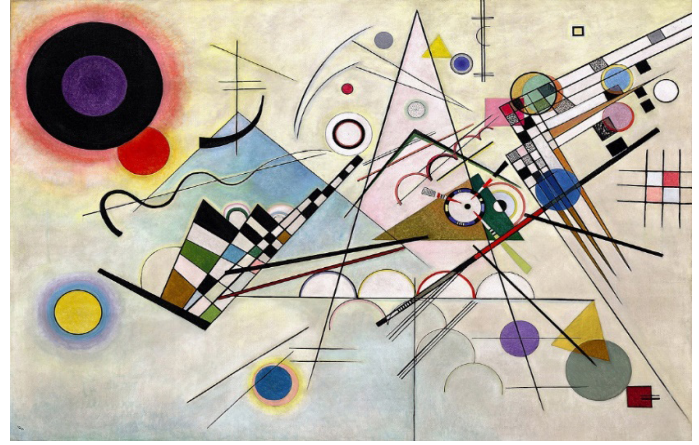
Sinestezi, istemsiz bir yoğunlaşma sonucunda ortaya çıkan belirgin, canlı ve güçlü bir duysal deneyimi ifade etmektedir (Tarlacı, 2001).

Görsel algılarımız, gözlerimiz aracılığıyla gerçekleşirken, işitsel algılarımız kulaklarımızdan kaynaklanmaktadır. Her bir duyu modalitesi için, algıları algılamamıza ve bu algıların beyne iletilmesine yardımcı olan ayrı bir kaynak bulunmaktadır. Ancak, bazı durumlarda bir duyu modalitesi aracılığıyla algılanan bilgiler, diğer modalitelerle çapraz etkileşim içinde olabilmektedir. Örneğin, bir ses, dokunma duygusunu (gerçek bir dokunuş olmadan bile) harekete geçirebilir; benzer şekilde, bir görüntü, tenimizde dokunuş hissi uyandırabilir. Bu çoklu algılar, iç ve dış çevremizin birleşimlerini keşfetmemize ve dünyayı daha kapsamlı bir şekilde anlamamıza yardımcı olan bir etkileşim ağı oluşturmaktadır. Bu etkileşim, bir duyu modalitesinin, başka birini tetikleyebileceği bir dinamik yaratır (Cytowic, 2002). Duyu algıları birbirinden bağımsız çalışabildiği gibi aynı zamanda birbirleri ile etkileşim içindedir. Çeşitli duysal deneyimler algı sistemimizde çevresel etkenleri daha zengin ve kapsamlı algılamamıza katkı sağlamaktadır. Yani sesin dokunma duygusunu da harekete geçirebileceği gibi görüntünün de dokunma hissi uyandırabileceği, kokunun belli bir an yada mekana götürebileceği, örneklerinden yola çıkarak bu tarz etkileşimler, insanların çevreleri ile daha dinamik bir etkileşime girmesini sağlayarak algıları güçlendirmektedir.

Platon döneminde, müzik ve resim kavramları renkli veya renklendirilmiş olarak ifade edilmiştir. Bu, müzik ve resim arasındaki ilişkilerin, renk, şekil, ışık ve müzik gibi unsurları içerdiği anlamına gelmektedir. Antik Yunanlılar, bilinen yedi gezegenin çağrışımını kullanarak, ilk kez yedi bölümden oluşan bir renk skalası oluşturmuşlardır. Her bir rengi, bilinen yedi sese eşleştirmişlerdir. Aristoteles'in Renk Teorisi olarak bilinen bu kavram, antik Yunan düşüncesinde renklerin müzikle ilişkisini açıklamaya yönelik bir yaklaşımı ifade etmektedir (Önal, 2018). Bu yaklaşıma göre müzik ve renk arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Renklerin belli bir frekansı ve ritmi olduğu düşünülerek bu durum müzikle ilişkilendirilir.

Sanat tarihinde, müzik ve resmin bir arada kullanılması, geleneksel sanat disiplinlerinin sınırlarını zorlayarak insanın içsel deneyimlerini ve duygusal zenginliğini ifade etmeye yönelik bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu yaklaşım, sanatçıların saf ruhsallık olarak adlandırdığı derin, evrensel duyguları ifade etme çabalarını yansıtmaktadır. Özellikle, Vassily Kandinsky gibi sanatçılar, bu yaklaşımı benimsemiş ve resimlerinde müzikle benzer bir etki yaratmayı amaçlamıştır. Soyut sanatın öncülerinden biri olan Vasily Kandinsky aynı zamanda akademisyendir ve Bauhaus ekolünde önemli teorik araştırmalar gerçekleştirmiştir. Küçük yaşlardan beri müzikle ilgili olan sanatçı aynı zamanda hem piyano hem viyolonsel çalabilen çok yönlü bir sanatçıdır.

Kandinsky ayrıca, müzik ve renk arasındaki ilişkiyi keşfetmek için müzik üzerine denemeler yapmış soyut sanatın önemli öncülerinden bir sanatçıdır. Kandinsky'nin eserlerindeki amacı, resmin de müzik gibi insanın iç dünyasındaki duyguları uyandırabileceğine inanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Sanatçı eserlerinin izleyicilerinin, müzik dinlerken hissettiği heyecanı ve coşkuyu da aynı zamanda deneyimlemelerini istemiştir. Bu şekilde, Kandinsky eserleri ile izleyiciye, müzikteki notaların ve seslerin yarattığı titreşimler gibi bir deneyim sunmayı hedeflemiştir. Wassily Kandinsky'ye göre müzik ve renk ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıydı. Bu ilişki o kadar açıktı ki Kandinsky her notayı tam bir renk tonuyla ilişkilendirdi. Bir keresinde şöyle demiştir: "Renklerin sesi o kadar kesin ki, parlak sarıyı bas notalarla veya karanlık gölü tiz notalarla ifade edecek birini bulmak zor" (Miller, 2014).

Görsel 1.

Kompozisyon VIII, 140 cm x 200 cm, Tuval Üzeri Yağlıboya, Moskova, 1866, Guggenheim Müzesi

Vasily Kandinsky'nin görsel 1'de yer alan çalışmasında, renkler yardımı ile belirlenmiş soyut formların ritmiyle izleyiciye müziğin ritmini çağrıştırdığı görülmektedir. Siyah beyaz alanlar piyano tuşlarını sembolize etmekte, dairesel formlar durağanlığı sembolize ederken, keskin formlar dinamizmi ifade ederek tıpkı müzikteki gibi inişli çıkışlı ritmi izleyiciye göstergesel olarak betimlemektedir.

Kandinsky çalışmalarında da gördüğümüz gibi sanatçılar yapıtlarında birden fazla duysal algıyı gösterge olarak kullanabilmekte ve yapıtlarında izleyicilerin birden fazla duyuyu deneyimlemeleri için arayışlara girebilmektedir. Sanatçılar için sinestezi duyular arası deneyimleri keşfe çıkartacak eşsiz bir ilham kaynağı olmuştur.

Sinestezi, normal bir uyarıcıya verilen tepki olarak beklenmeyen veya sıra dışı bir algısal deneyimin ortaya çıktığı bir olgudur (Rich & Mattingley, 2002). Sinestezi, çağdaş sanat yapıtı üreten sanatçıların, beklenmeyen, sıra dışı ve kişisel deneyimler yaratma amaçlarıyla yakından ilişkilidir. Sanatçılar, sinestezi kavramından ilham alarak, izleyicinin duysal algılarını zorlayabilir, farklı duysal alanlar arasında bağlantılar kurabilir ve kişisel anlam çıkarımlarına olanak tanıyabilir. Bu nedenle, sinestezi, çağdaş sanat yapıtlarında önemli bir ilham kaynağı ve ifade aracı olarak sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

1880'de Sir Francis Galton, farklı bireylerin zihinsel görsel imgeleleri algılama yetisi ve tarzını belirleme çabası içinde olduğunu öne sürmüştür (Galton, 1880). Galton'ın teorisinden yola çıkarak bireyler arasındaki görsel algılama ve tarzının çeşitliliklerini anlamak adına bir aşama olarak kabul edilebilir. Gelişen teknoloji ve çağdaş sanat medyalarının zaman içinde çeşitlenmesi, sanatçıların yapıtlarına sinestezinin daha çok boyutlu açıdan dahil olmasını sağlamıştır. Böylece izleyicilerin de kendi algı yetileri dahilinde eserleri benzersiz deneyimlerle tecrübe etme imkânı sağlamıştır.

Norveçli sanatçı Sissel Tolaas yapıtlarında kokulara yer vermektedir. Sanatçı, yapıtlarında kokulara yer verirken, koku denince aklı ilk gelenin parfüm olduğunu belirterek kokulardan kast ettiğinin parfüm olmadığını, koku ve parfüm terimlerinin sıklıkla karıştırılmasından bu kavram karmaşasının kaynaklandığını belirtmektedir. Kokular üzerinde çok düşünülmesi de kokuların dünyaya ilişkin duygusal deneyimin temelini oluşturduğunu belirtmektedir. Tolaas kokularla ilk etkileşimimizi, "Anneyi görmeden önce kokularız, bu bilimsel olarak kanıtlanmıştır" şeklinde ifade etmektedir.

Matematik ve görsel sanatlara ek olarak dilbilim alanında geçmişe sahip olan sanatçı, çalışmalarında koku ve iletişim sistemleri arasındaki ilişkileri irdelemektedir. Gündelik hayatta karşılaştığı balık veya çorap gibi kokuları inceleyip toplayarak bir arşiv oluşturmaya başlamış, bu belirgin koku alma fenomenlerini işlemek veya anlamak için çok fazla terim olmadığını fark ederek, algı anı etrafındaki dil ve terim eksikliği çalışmasının eksenine almaktadır. Laboratuvarında kokuları sentezlemekle kalmamış, aynı zamanda insanların bunlara tepki olarak çıkarttıkları “aah” veya “ooh” gibi dil dışı sesleri kaydederek dünyayı dolaşarak bu tepkilerin analizini yapan bir veritabanı geliştirmiştir. Bu doğrultuda bu tepkilere ulaşmanın küresel vatandaşlık yaratma potansiyeline sahip olduğuna inanmaktadır (Mallet, 2024).

Sanatçının sergilerinde kokuları sunma biçiminde sinesteziden faydalanan diğer sanatçılarda olduğu gibi ortak payda ise mimari bileşenleri kullanmasıdır.

Görsel 2.

Sissel Tolass, Astrup Fearnley Müzesi, Oslo, 2021

Örneğin Bahreyn’de sergi binasının klima sistemini hackleyerek kokuların mekan boyunca yayılmasını sağlamıştır. Görsel 2’de Oslo’daki Astrup Fearnley Müzesi’ndeki 2021 sergisi, galeri ziyaretçilerinin çeşitli kokuları farklı şekillerde deneyimlemesini kolaylaştırmak için kablolu koku yayıcılar, vantilatörler, sabunlar ile düzenlemiş, ayrıca ziyaretçilerin bunları deneyimlemek için köpek gibi elleri ve dizleri üzerine çökmelerini sağlayacak şekilde konumlandırılmış bir kaya parçası enstalasyonu da gerçekleştirmiştir (Mallet, 2024).

Sinestezi, farklı duyuşal modları bir araya getirerek yeni sanatsal ifade biçimleri ve formları oluşturma potansiyeline sahip olduğundan, birçok insanı etkilemektedir. Bu nedenle, sanatçılar, müzisyenler, yazarlar, oyuncular ve diğer tanınmış sinestetler üzerinde yapılan araştırmalar giderek artmaktadır. Bu durum, araştırmacıların ilgi odaklarını sanat eğitimi alanındaki öğrencilere yönlendirmelerine yol açmaktadır (Day, 2016).

Bazı eleştirmenler, sinestezi deneyimleri yaratmak için teknolojinin kullanılmasının, sinestezinin organik ve sezgisel doğasından uzaklaşarak yapay ve yapmacık gelebileceğini savunmaktadır. Ancak genel görüş teknolojinin sinestetik deneyimi geliştirip derinleştirebileceğini, sanatsal ifade için yeni olanaklar yaratabileceğini savunmaktadır. Sissel Tolass örneğinde de görüldüğü gibi bilim, sanat birlikteliği ile sanatçılar teknolojik imkanları mekan ilişkisi ile kurgulayıp, izleyicilere sinestetik deneyim çeşitliliği sunarak, daha önce deneyimlemedikleri tecrübeleri kendi bireysel algıları ile şekillendirme imkanı oluşturmaktadır. Sinestetik etkiler barın-

dıran sanat, yeni ve heyecan verici sanatsal deneyimler yaratma potansiyeline rağmen eleştiri ve tartışmalarla da karşı karşıya kalmıştır. Bazı eleştirmenler, sinestetik öğeler içeren sanatın bir hile veya dikkati sanat eserinin kendisinden uzaklaştıran bir şey olarak görülebileceği konusunda eleştirmişlerdir. Sinestetik bir deneyim yaratmaya odaklanmanın, eserin gerçek sanatsal içeriğinden uzaklaşabileceğini savunmuşlardır. Sinestetik sanatın ticarileştirilmesiyle ilgili tartışmalar oluşturan eleştirmenlerin kritikleri de bulunmaktadır. Sinestezi tetikleyicileri, Sinestezi deneyim, müzik notaları, harfler, rakamlar, dokunma, tat, koku, görme ve ses gibi duyuşal uyarıların, zaman birimleri olarak yıl, ay, hafta veya gün gibi soyut kavramlarla ilişkilendirilmesini ifade etmektedir. Örneğin, “5+2” gibi bir matematiksel işlem sonucunda elde edilen 7 sayısına karşılık gelen bir renk deneyimlenir. Bu deneyim, bazı kişiler için dışsal bir uyarıcıya maruz kalmadan bilinçli olarak hayal edilebilir. Hayal etme eylemi sırasında beyindeki çeşitli bölgeler aktive olur ve algılama sırasında da uyarılır. Dış uyarının yetersiz olduğu durumlarda veya hayal etme sırasında hiç dışsal girdiye ihtiyaç duyulmadığında, deneyimin algılama sırasında normal olarak izlenen sinirsel yolların farklı bir şekilde işlendiğini düşündürmektedir (Tarlacı, 2001).

Çağdaş sanat eserleri genellikle izleyicilere duyuşal deneyimler sunar ve bu deneyimler genellikle görsel veya işitsel formda ifade edilir. Sinestezi unsurları barındıran birden fazla duyuşal organı uyaranlı çağdaş sanat yapıtları izleyiciyi farklı duyuşal uyarıcılara maruz bıraktığı için, birden fazla duyuşal deneyim yaşatabilmektedir.

“Bazı çağdaş sanatçılar, çalışmalarında sinesteziyi açıkça keşfetmiş, izleyicilerde sinestetik deneyimler uyandırmayı amaçlayan enstalasyonlar, performanslar ve diğer sanat formları yaratmışlardır” (Hubbard, 2013, s. 626).

Etkili bir sinestezi deneyimi, sanatçının yaratıcılığı, kavramı işleyişi, kurgusal planlaması ve mekânı tasarımı için yeniden ele alışı ile daha etkili olabilmektedir.

“Sinestezi, sanatçılar için yeni ve etkileyici sanat eserleri yaratmak üzere benzersiz duyuşal deneyimlerini kullanabilecekleri bir ilham ve yaratıcılık kaynağı olabilir” (Hubbard, 2013, s. 625).

Sinestezi yaşayan bir izleyici, belirli bir sanat eseriyle etkileşime girdiğinde, diğer izleyicilerden farklı ve daha zengin duyuşal deneyimler yaşayabilmektedir. Bu durum, sanat eserlerinin ve sanat deneyiminin ne kadar kişisel ve çeşitli olabileceğini gösterir ve sanatın duyuşal deneyimlere nasıl derinlemesine etki edebileceğinin birer göstergesidir.

Günümüz sanat medyalarının çeşitliliği ve teknoloji kullanımı sinestezi deneyimlerini desteklemede daha etkili olabilmekte, farklı duyuşal deneyimleri bir araya getirme ve senkronize etme konusunda daha fazla olanak sağlayabilmektedir. Dijital medya, koku, görsel, işitsel ve hatta dokunsal unsurları bir araya getirerek çoklu duyuşal deneyimler sunabilmektedir. Örneğin, interaktif sanat enstalasyonları veya sanal gerçeklik deneyimleri, izleyicilere görsel ve işitsel uyarıların birlikte dokunsal ve hatta bazen kokusal deneyimler sunabilmektedir. Ancak, sinestezi deneyimini etkili bir şekilde oluşturmak için dijital medyanın yanı sıra yaratıcı bir yaklaşım ve sanatçının duyarlılığını da yapıtlarında kullanması gerekmektedir. Sinestezi destekli çalışmaların, izleyicilerin eseri kendi bireysel deneyimleri ile algılamaya çalışmalarına katkı sağlayan önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sinestezinin Çağdaş Sanata Katkıları

Çağdaş sanat yapıtları üreten sanatçıların alanları, kendi yaratıcılıklarının sınırlarını zorlayan özgürlüğe sahiptir ve bu durum sanatçıların kullanmış oldukları malzeme çeşitliliğini de kapsamaktadır.

Çağdaş sanat, geleneksel malzemelerin ötesine geçerek, hemen hemen her türden materyali kullanma özgürlüğünü tanımaktadır. Bu durum, resim, heykel, enstalasyon, performans sanatı ve diğer formlarda kullanılan malzemelerin çeşitliliğini artırmaktadır. Çağdaş sanat yapıtları üreten bir sanatçı, tuval ve boya kullanmanın yanında, atık malzemeleri veya geri dönüştürülmüş nesneleri kullanarak bir enstalasyon oluşturabilmektedir. Başka bir sanatçı, ses öğelerini de işinin içine dahil ettiği bir heykel veya enstalasyon tasarlayarak, duysal bileşenleri bir araya getirerek izleyiciye çok katmanlı bir deneyim sunabilmektedir. Günümüz sanatçıları, dijital medya ve teknolojiyi kullanarak interaktif enstalasyonlar veya sanal gerçeklik deneyimleri yaratabilmektedirler. Bu malzeme çeşitliliği, sanatın ifade biçimlerini genişletirken aynı zamanda izleyicilere farklı duysal deneyimler sunmaktadır. İzleyiciler, çağdaş sanat eserlerini sadece görsel olarak değil, aynı zamanda dokunsal, işitsel, kokusal veya hatta tat duyusuyla da deneyimleyebilmektedirler. Bu da sanat eserlerinin etkileşimli ve katılımcı bir deneyim sunmasına olanak tanımaktadır. Sinestezi, duysal algıların farklı formlarının birbiriyle ilişkilendirilmesini ifade ederken, çağdaş sanat eserleri ile çağdaş sanatın, genellikle farklı duysal deneyimleri izleyicisine sunma pratikleri ile yolları kesişmektedir.

Sanatçılar genellikle duysal deneyimlerin sınırlarını keşfetmeye ve genişletmeye eğilimlidirler. Sinestezi, duysal arasında beklenmedik ilişkiler kurma yeteneğiyle dikkat çeker ve sanatçılar için yaratıcı bir araca dönüşmektedir.

Sanat, şiir, resim, heykel, sinema, video ve müzik gibi farklı formlarında, duysal arasında köprüler kurarak ve görünüşte ilgisiz olan kavramları ilişkilendirerek sinestetik bir deneyim sunmaktadır. Bu durumun temel nedeni, duysalımızı ve görsel olarak birbiriyle ilişkisi olmayan fikirleri birbirine bağlama potansiyeline sahip somutlaştırılmış analogileri ve metaforlar oluşturma kabiliyetidir (Cavallero, 2013, s. 143).

Çağdaş sanat eserleri, sinestezi deneyimini tetikleyen ve izleyicilerin farklı duysal algıları arasında ilişkiler kurmalarına olanak tanıyan bir platform sağlayabilmektedir. Bu da sanatın izleyiciyle etkileşimini derinleştirerek, farklı duysal deneyimlerin keşfedilmesine yol açmaktadır.

Günümüz çağdaş sanat yapıtı üreten sanatçılar, yapıtları üretirken deneysel çalışmalara sıklıkla yer verdikleri, salt göze hitap eden yapıtlar üretmek yerine, izleyicileri de yapıtın içine almayı tercih ettikleri bir üretim biçimi içindedirler. Çağdaş sanatçılar, yapıtlarını üretirken izleyicinin duysalını etkileyerek derin bağ kurmak üzere odaklanan, izleyiciye dokunma, işitme ve hatta koku gibi duysal tepkileri uyandırabilecek ortamlar düzenlemektedirler. Eserlerinde izleyicilerine çapraz duyu deneyimi yaşayabilecekleri, bir duyu deneyiminin, diğer duyu deneyimini tetikleyebileceği ve etkileşimi güçlendireceği kurgular gerçekleştirmektedir. Duysal arası etkileşim, izleyicileri eserin bir parçası haline getirme ve onları deneyime dahil etme potansiyelini artırabilmektedir. Çoklu anlatım dilleri barındıran çağdaş sanat eserleri, izleyicilerin eserin içinde dolaşmalarına, koklamalarına, dokunmalarına veya hatta sesleri etkilemelerine izin vererek etkileşimi güçlendirebilmektedir. Duysal arası etkileşim, yapıtların izleyici üzerinde daha derin psikolojik etkiler bırakmasına ve duysal bağ kurmasına yardımcı olmaktadır.

Genellikle, çoğu insan için belirli bir fiziksel uyarıcı, tek bir duysal deneyime yol açar; yani ışık algıyı, ses ise işitme duysunu etkiler.

Ancak, belirli uyarıcılara birden fazla maruz kalmak duysal deneyime neden olur. Örneğin, belli sesler duyulduğunda görsel sembollerin, örneğin harfler veya rakamların görsel algısı yanı sıra canlı renk, tat veya koku deneyimleri de ortaya çıkabilir (Rich & Mattingley, 2002).

Sinestetik deneyim imkanı sunan sanat eserlerinin yaratıcılarının kişisel estetik kaygıları veya estetik tercihleriyle ilgili değildir. Bunun yerine, bu kavram, ürünleriyle ilişkili ve alıcıların kendi duysal süreçlerinin bir sonuç olarak sinestetik etkileri uyandırabilen öğeleri içerir. Bu nedenle, sinestetik özellikler göz önünde bulundurulmadan kullanılan bir sanat eseri bile, alıcıya bağlı olarak yalnızca belirli bir duyuyu değil, aynı zamanda duysal deneyimin diğer kapasitesi de kullanılabilir. Böyle bir durum olan açık alıcılar tarafından, onun eseri sinestetik bir deneyim olarak algılanabilir (Cavallero, 2013, s. 5).

Sanat eserinin deneyimlenme süreci, izleyicinin kendi duysal deneyimlerinden geçmektedir. Farklı duylara hitap etmek için tasarlanmış yapıtlar, görsel imgeler, kokular ve sesler hem duysal hem de fizyolojik bir tepki oluşturmaktadır, görsel ve işitsel uyaranlar birleştğinde, daha yoğun bir tepki ortaya çıkmaktadır. Bu döngüsel etki ve duysal arasındaki ilişki, sanatçılar tarafından duysal etkiyi en üst düzeye çıkarmak için tasarlanmakta ve kullanılmaktadır.

“Sinestezi, yeni ve yaratıcı içgörülere yol açabilecek dünyaya benzersiz bir bakış açısı sağlayabilir” (Day, Synesthesia and artistic gravity, 2014).

Olafur Eliasson

Yapıtlarında izleyicilere sinestetik deneyim yaşatan pek çok sanatçıdan biri olan Olafur Eliasson, çağdaş sanatta uygulamalarında sinesteziden faydalanan sanatçıların yapıtlarını inceleme adına, yapıtlarının özellikle çoklu duylara hitap etme amacı ile kurgulanan yapısı nedeni ile uygun bir sanatçıdır.

Olafur Eliasson, heykel ve büyük ölçekli enstalasyon çalışmaları ile tanınan İzlandalı-Danimarkalı sanatçıdır. Yapıtlarının, izleyicilerin algısal deneyimlerini derinleştirmek amacıyla ışık, su ve hava sıcaklığı gibi temel malzemeleri kullanmasıyla bilinmektedir. Çalışmalarında doğayı ve onun algılanışını işleyen sanatçı bireysel tecrübe ve doğa çağrışımlarından yararlanarak ışığı ve renkleri kullanmasıyla çağdaş sanat piyasasında oldukça etkili eserler gerçekleştiren bir sanatçıdır (GUSTO, 2023). İzleyicilerini eserlerinin içine dahil ederek, onları birden fazla duyu uyaranına maruz bırakarak, her birinin öznel birer deneyim yaşamalarını sağlamaktadır.

Olafur, 2003 yılında Tate Modern’in Türbin Salonu için Hava Durumu Projesi isimli bir enstalasyon gerçekleştirmiştir. Bu mekâna özel enstalasyonda, yarım daire şeklinde bir ekran, aynalardan oluşturulmuş bir tavan ve yapay sis kullanarak yapay bir güneş imajı oluşturmayı amaçlamıştır. Ayna folyo malzemesi ile kaplanmış alüminyum çerçeveler, tavandan asılarak salonun hacmini görsel olarak iki katına çıkararak; uzun kenarı ayna tavanına bitişik olan, uzak duvara monte edilen yarım daire şeklindeki ekranla birlikte yaklaşık 200 tek frekanslı ışıkla arkadan aydınlatılan yarım daire ve yansıması ile destekleyerek, odaya yayılan yapay sisin içinden görülen devasa iç mekân gün batımının görüntüsünü oluşturmuştur. Ziyaretçiler salonun en ucuna doğru yürüyerek güneşi görürken, ayna yapısının tersi de müzenin en üst katından görülebilmektedir (Olafur Eliasson, 2023).

Görsel 3.

Hava Durumu Projesi, Tate Galerisi, Londra, 2003

Görsel 3'te yer alan, Eliasson'un oluşturduğu bu eşsiz deneyimde 200 ampul ile oluşturulmuş yapay güneş etkisi altında uzanan izleyiciler, yapay sisin yarattığı atmosferden kendi yansımalarını minik siyah gölgeler şeklinde algılayarak deneyimlemişlerdir. İnsanların her gün görmeye alışkın oldukları güneşi iç mekanda yeniden oluşturup sinestetik bir deneyimle doğal dünya ile ilişkilerini yeniden sorgulama imkanı yaratan bu çalışma 2 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir.

Daha sonra 2019 yılında Olafur Eliasson, Londra'daki Tate Modern'deki çalışmasının devamı olarak projeyi yeniden ele almıştır.

Görsel 4.

Tate Galerisi, Londra, 2019

Görsel 4'te sergiden kareler görülmektedir. Galerisi görevlisi sergi ziyaretçilerinin deneyimlerini şu şekilde aktarmıştır; Kendi deneyiminizin keyfini çıkarın ve dikkatli olun. Beyaz bir kapıyı açıyor ve birkaç kişinin sisle kaplı dar geçide girmesine izin veriyor. Hoş olmayan bir şekilde yapay kokuyor. Hiç kimsenin bir metreden daha ilerisini göremediği mekânda ortaya garip bir yakınlık hissi çıkmaktadır. İnsanlar kendilerine yol gösterecek yakın bir kişiyi ararlar; arkadaşlar birbirlerinin omuzlarına el koyarak yol bulma ihtiyacı hissederler; yabancılar birbirlerine yol bulmak üzere tavsiyelerde bulunur (çatıya bakın, gezinmeyi kolaylaştırır vb.). Pek çok ziyaretçi selfie çekiyor ve ekranlarından onlara bakan solgun yüzler hiçliğin içinde sürükleniyor. Sarı ve beyaz ışıklar beyinde oyun oynuyor; bazı insanlar tünelin macenta renginde parladığını düşünüyor diğerleri her şeyin mavi olduğu konusunda ısrarcı" (Ekonomist, 2019).

"Gerçek Hayatta" adıyla anılan eser, algı ile gerçeklik arasındaki istikrarsız bağlantıyı araştıran eserlerle dolu (bir parça hariç tümü daha önce Britanya'da sergilenmemiştir). Her ziyaretçinin deneyimi son derece öznel ve özellikle galeride nasıl hareket ettiklerine göre şekillenir. Eliasson, bazılarının enstelasyonu tehdit edici, klostrofobik ve kafa karıştırıcı bulduğunu, bazılarının ise onu moral verici ve düşündürücü bulduğunu söylüyor. "Sis tüneline karşı çok farklı tepkiler aldığımı görmek beni çok mutlu etti" diyor. "Aynı olmak, aynı düşünmek veya aynı görmek zorunda kalmadan, birlikte olabileceğimiz ve bir deneyimi paylaşabileceğimiz alanlar bulmak giderek daha nadir hale geliyor" (Ekonomist, 2019). Yapıtın kurulduğu mekanın büyük ölçekte olması, sanatçının bu ölçüğü doğru planlama ile değerlendirmesi ve izleyici için hazırladığı yapay doğa uyaranlarını teknolojik medyalar yardımı ile desteklemesi, izleyicilere birden fazla duyu algılaması ile sinestetik bir deneyim yaşatarak, bu enstalasyon dair yaşadıkları deneyimin etkileyciliğini arttırmıştır. Birçok izleyici adeta büyülenmişçesine mekânın zeminine uzanmış yapıtın verdiği birden fazla algısal uyarıyı özümsemeye ve yapıtın yansıttığı duyguları hissetmeye konsantre olmuştur. Bu yerleştirmede de gözlemlendiği gibi sanatçı alışılabilir doğa uyaranlarını yapay bir şekilde iç mekânda taklit ederek izleyicileri yansımalara maruz bırakarak her izleyicisine birbirinden bağımsız öznel bir sanat eseri gözlemlene deneyimi sunmaktadır. Bu da sinestetik yapıtların izleyici ile kurduğu ilişki-

nin daha derinlemesine etkilerinin olduğunun birer göstergesidir.

Carsten Nicolai

Carsten Nicolai, 1965'te Almanya Karl-Marx-Stadt'ta doğmuştur. Berlin'de yaşayan bir Alman sanatçı ve müzisyendir. Sanatçı yapıtlarında müzik, sanat ve bilim arasındaki geçişi yoğun olarak kullanmaktadır. Çalışmalarında ses ve ışık frekansları gibi bilimsel olguları hem göz hem de kulak tarafından algılanabilir hale getirerek insanın duyuşsal algılarındaki ayrılığı aşmayı amaçlamaktadır. Bilimsel referans sistemlerinden etkilenen Nicolai, genellikle ızgaralar ve kodlar gibi matematik kalıplarının yanı sıra rastgele ve kendi kendini düzenleyen yapıları da kullanmaktadır (Carsten Nicolai, 2024).

Carsten Nicolai uygulamalarında teknolojiyi de kullanarak izleyicilerini yapıtlarının içerisine dahil eden, birden fazla duyularına hitap eden sinesteziden yararlandığı kurgular meydana getirmektedir. Sanatçının yapıtlarını deneyimleyen izleyiciler genel olarak farklı bireysel tecrübe yaşamaktadır. Çünkü her insanın algısı farklıdır ve birden fazla algı uyarana maruz kalan izleyiciler tek uyarana sanat eserlerine oranla daha geniş bir algılama deneyimi ile karşı karşıya gelmektedir. Sinestezinin birden fazla uyarana maruz kalan kişilerin, maruz kaldığı uyarıları daha güçlü ve zengin algıladıkları bilimsel gerçeği de dikkate alındığında sinestetik yapıtların izleyici üzerinde bıraktıkları etkiler daha derinlemesine olmaktadır.

Carsten Nicolai, 2022 yılında Haus der Kunst'a özel bir enstalasyon düzenlemiştir. Sanatçı evreni minyatür olarak andıracak şekilde tasarlamış ve gözlemcinin doğadaki desenleri ve soyut dili tanımlamasına olanak tanıyan Japon zen bahçelerinden ilham alan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Enstalasyon, genellikle algılanamayan kozmik gürültü olgusuna ve farklı parametrelerle modüle edilen, sürekli değişen ışık ufkuna kaptırarak izleyicilerine farklı bir duyuşsal deneyim sunmaktadır. Kristalin yol tuzu alanına gömülü olan heykelsi bir makine, radyoaktiviteyi ölçen bir cihaz olan geiger sayacı tarafından kontrol edilmektedir. Sayaç, nereye kurulu olursa olsun, tam olarak o konumdan karasal ve dünya dışı radyoaktif parçacıkların miktarını ölçmektedir. Sayaç, her bir parçacığı algıladığında elektrik dalgası yaymakta ve bu dalgalar, Haus der Kunst'un çatısındaki bir anten tarafından toplanan duyulabilir kozmik gürültünün modülasyonunu belirlemektedir. Işık enstalasyonunun ufkunda meydana gelen değişiklikler, radyoaktif parçacıklarla şans eseri karşılaşma ve daha uzun vadeli bir kozmik olayı görselleştirmek için mevcut ay evresindeki belirli zaman nedeniyle iki yönlü olarak tetiklenmektedir. Nicolai bu "makineyi" tamamen tesadüfen yazılmış bir kompozisyonun ortaya çıkması için tasarlamıştır. Bu etkileyici çalışma, ziyaretçileri meditatif bir tefekkür durumuna girmeye ve rastgele frekans ve yoğunluklarla dolu bir alanda kendi bedenlerini algılamaya davet etmektedir. Küratörün etimolojik kökeni olan Latince "curare" - ilgilenmek - kelimesine atıfta bulunarak, küratöryel ekibin bir üyesi zaman zaman ritüel bakım eylemlerini gerçekleştirmek ve fiziksel görünümünü yeniden düzenlemek için enstalasyonda "bahçıvan" olarak görünmektedir. Fujiko Nakaya'nın, havaya yayılan radyoaktif enerjinin atmosferini görünür kıldığı sis heykelleriyle diyalog içinde, Nicolai'nin vericisi/alıcısı (makine ve bahçıvan, evreni yansıtmak ve rastgele kozmik parçacık dizisini sunmak için en küçük parçacıklara yaklaşır) zeminde yer alan kürelerin yerini düzenler (Haus der Kunst, 2024).

Sanatçı Haus der Kunst'un çatısına yerleştirilen alıcı aracılığıyla evrendeki kozmik seslerin yakalanmasını ve bu seslerin geiger cihazı aracılığı ile etkileşime giren cihaz yardımı ile bir şekilde etkileşim ortamı oluşturmuştur. Algılayamadığımız kozmik seslerin fiziki olarak algılanabilmesi için oluşturulmuş bu kurguda izleyiciler

bilinmeyi, görünmeyi algılayabilecekleri modüller yardımı ile algılamış ve evrende algılayamayacağımız frekansların da varlığının gözlemlenmiştir. Sergi ziyaretçileri böylece gündelik hayatta maruz kalınan uyarıların yanı sıra evrende duyuların algılayamadığı frekansların varlığına tanıklık etme imkânı yakalamıştır.

Görsel 5.

Carsten Nicolai, *Haus der Kunst için oluşturduğu Verici/ Alıcı- Bahçıvan ve Makine, (Transmitter / receiver - the machine and the gardener) enstalasyon, 2022, Multimedya enstalasyon*

Görsel, şiirsel, işitsel ve duyuşsal anlamda fazlaca uyarana olan bu çalışma, matematiksel formüllerin grafiklere çevrilmesi ile doğrudan izleyiciyi içine alan ve birden fazla alanda izleyicisi ile buluşan bir çalışma örneğidir. Sesin fizikselliğini kullanarak insan algısının derinliklerini keşfe çıkar nitelikte olan bu çalışma ses ve ışık frekansları ile izleyicilerine sinestetik bir deneyim yaşatmaktadır.

Carsten Höller

Carsten Höller'de yapıtlarında çoklu duyu uyarıları kullanan, izleyicinin aktif katılımını gerektiren, algısal deneyimleri merkeze alan ve her bir izleyiciyi eserleri ile ilgili farklı ilişkiler oluşturan sanatçılardan birisidir.

Carsten Höller, bilim adamı olarak almış olduğu eğitimi sanatçı olarak çalışmalarında uygulamakta ve özellikle insan ilişkilerinin doğasına odaklanmakta olan bir sanatçıdır. Başlıca enstalasyonları, izleyicilerin bir emniyet kemerine bağlanıp havaya kaldırıldığı etkileşimli bir çalışma olan Uçan Makine (1996); Tate Modern'in Türbin Salonu'na yerleştirilen bir dizi dev kaydırak olan *Test Sitesi* (2006); *Eğlence Parkı* (2006), MASS MoCA'da büyük ölçüde yavaşlamış hızlarda çalışan tam boyutlu karnaval yarı yol araçlarından oluşan büyük bir kurulum; Londra barı, restoranı ve gece kulübü biçiminde Kongolu ve Batı kültürü arasında bir diyalog yaratmak için tasarlanmış bir çalışma olan *The Double Club* (2008-09); ve *Upside-Down Goggles* (2009-11), gözlükler aracılığıyla görme bozukluğunun araştırıldığı, interaktif katılımcılı bir deney, gecece-ri tamamen işlevsel bir otel odası haline gelen *Döner Otel Odası* enstalasyonu, New York Guggenheim Müzesi'nde (2008-09) *The Any Space Whatever* sergisi (Acute Art, 2024) vb. önemli çalışmalarıdır. Bu enstalasyonların ortak özellikleri izleyicilerin birden fazla algı alanlarına hitap ediyor olmaları ve aynı zamanda izleyicilerine birbirinden özgün deneyimler yaşatıyor olmalarıdır. Bu bağlamda Carsten Höller yapıtlarında sinestezî öğeleri kullanan birçok çağdaş sanatçıdan birisidir. Carsten Höller'in bilime olan ilgisi ve bilgisi, eserlerinin tasarımında ve kavramsal yaklaşımında belirleyici bir rol oynamaktadır. Eserlerinde bilimin de katkısı ile oluşturduğu çoklu uyarılarla, izleyicilere farklı duyuşsal deneyimler sunarak farklı uyarılarla algılarını sorgulamalarını sağlamaktadır.

Görsel 6.

Carsten Höller, *Pazar Mantarları*

Yedi Sürgülü Kapının hemen içinden, 2000'lerin *Işık Duvarı*'nın bir güncellemesi olan duvara monte edilmiş geniş bir LED ampul dizisi yer almaktadır. Hollern zihin üzerindeki rahatlatıcı etkisi nedeniyle seçtiği 7,8 hertz'lik bir hızla titreşmekte ve aralarında durmak izleyicilere, migren aurasının hafif bir versiyonu gibi bir tür halüsinasyonlu görsel alan yaratmaktadır. Aynı zamanda hoparlörlerden mistik bir ses, bir tarafta Almanca *yeşil*, diğer tarafta *sarı* sözcüklerini tekrarlamaktadır. Birlikte her ikisine de benzemiyorlar ve nesneleri isimlendirmenin ve algılanan dünyaya sözcükler yerleştirmenin düzeni bozuluyor. *7,8 Hz (Altının Rengi)* (2004) başlıklı altın mantarlardan oluşan bir vitrin, bu yanıp sönen ışıkların daha küçük bir versiyonunu içerir; bu ışıklar, altın yapraklı yüzeyleri gerçeğe daha yakın hale getirme etkisine sahiptir. Mantarlar dans ediyor. Yanıp sönen ışıklar çevredeki alanı sürekli bir görsel uğultuyla aydınlatıyor. Düzen ve düzensizlik eş zamanlı hale getirilerek her ikisinin de ustalığı ortaya çıkıyor (Zeiba, 2004).

Sanatçıların çabalarına dayanarak, görsel ve işitsel ortamlar arasında açık bir benzerlik sistemi oluşturmanın zor olduğu belirtilmelidir. Medya ve sanat alanındaki bu tür benzerliklerin, kültürel uygulamalar ve bireysel tercihler tarafından şekillendirildiği ve genellikle keyfi olarak kabul edildiği gözlemlenmektedir. Dijital teknolojiler, farklı ortamlardaki olayları bir araya getirme ve senkronize etme konusunda daha etkili araçlar sağlamaktadır. Sinestetik, sanatta, kalıcı ve evrensel benzerlikler kurmak oldukça zordur. Ancak, günümüz teknoloji, çevremizdeki dünyayı algılamak için çoklu duyuları birleştiren yapılar oluşturmayı mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, dijital teknoloji, sinestetik sanat deneyimlerini diğer sanatsal deneyimlere kıyasla daha avantajlı hale getirmektedir (Vajpey, 2001, s. 25). Sergi mekanları Carsten Höller için deney mekanları olmuş, izleyicilerine seçenekler sunarak kendi deneyimsel tecrübelerini yaşamalarını, duysal algıları ile yapıtlarla, kurgulanan mekanla iletişime geçmelerini sağlamıştır. Yapıtların genel amacı, mekâna özgü kurgulanmış medyalar, duysal uyarılar aracılığı ile izleyicilerin dahil oldukları kurguda yanılsamalar yaşamaları ve farklı deneyimler tecrübe etmeleridir. Carsten Höller'in oluşturduğu enstelasyonlar her ne kadar bu dünyadan gibi görünse de izleyicilerin farklı duyularının, farklı uyarılarla manipüle edildiği, bu dünyanın dışından gibi hissedebildikleri kurgulardır. Tanıdık deneyimler olsa da algıların manipüle edilmiş olması izleyicileri uzayda bir yerde hissetmelerini sağlayan önemli detaylardır. Dolayısı ile sinesteziden yararlanan Carsten Höller'in yapıtları için, izleyicilerine sunduğu özgün deneyimlerden ibaret olduğunu, bu bağlamda da metne dökmenin bu deneyimi aktarmakta eksik kalacağını söylemek mümkündür.

Sonuç

Sinestezisi, normalde ayrı olan duyular arasında bağlantılar kurarak zengin ve karmaşık duysal deneyimler sağlar. Sanatçılar, bu sinestetik deneyim ortamları sağlayarak eserlerinde izleyicilerin duysal deneyimlerini genişleterek derinleştirebilmektedirler.

Sanatçılar yapıtlarını oluştururken renkleri, sesleri, dokuları ve diğer duysal unsurları bir araya getirerek izleyicilerin etkileşimlerini arttırarak kendi duysal algılarını keşfetmelerini ve deneyimlemelerini sağlamaktadırlar. Sanatçılar, resim, müzik, dans, performans ve diğer sanat formlarını bir arada kullanarak, sinestetik deneyimleri farklı sanat disiplinleriyle birleştirerek çok katmanlı eserler oluşturabilmektedir.

Sinestezisi sanatçıya farklı duysal deneyimlerin birleşiminden ilham alarak benzersiz ve yenilikçi eserler oluşturma fırsatı sunmaktadır. Sinestezisi, çağdaş sanatın sınırları zorlayan yapısında önemli bir rol oynamaktadır.

Çağdaş sanat her zaman deneme ve sınırları zorlama alanı olmuştur ve sanatçıların bunu başarmasının yollarından biri de sinesteziyi kullanmaktır. Sinestezisi, bir duyunun uyarılmasının başka bir anlamda otomatik ve istemsiz bir deneyime yol açtığı nörolojik bir durumdur. Sanat bağlamında bu, sesi uyandırmak için rengi veya tadı uyandırmak için dokuyu kullanmak anlamına gelebilir. Bu makale, sinestezisi ile çağdaş sanat arasındaki ilişkiye değinerek, sanatçıların sinestetik öğeleri kullanma yollarını, teknolojinin sinestetik deneyimler yaratmadaki rolünü ve bu sanat türünü deneyimler üzerinde durmuştur. Günümüz çağdaş sanatçıları sinestezisi unsurlarını yapıtlarında yer vererek, geçmiş dönemlerde izleyicilere sunulan görsel estetik deneyimlerin yanında duysal deneyimlemelerle izleyicilerin eserleri ile kurdukları ilişkileri güçlendirmektedirler.

Sinestezisi uzun zamandır sanatçılar için bir ilham kaynağı olmuştur ve çağdaş sanatçılar için de geniş imkanlar sunmuştur. Bazı sanatçılar, izleyicilerine yeni ve benzersiz deneyimler yaratmak için sinesteziyi bir araç olarak kullanmaktadır. çağdaş sanatta sinestezinin kullanımı, izleyicinin sanat eserini algılama ve yorumlama sürecini derinleştirerek, geleneksel sanat formlarına kıyasla daha sürükleyici ve duysal açıdan etkileyici bir deneyim sunabilmektedir.

Teknolojik gelişmeler, sanatçıların daha karmaşık ve etkileyici olacak sinestetik deneyimler yaratmalarına olanak tanımıştır. Teknoloji, sinestetik sanatı daha geniş bir Dahi geniş bir izleyici kitlesine ulaşmasını sağlarken, aynı zamanda bu deneyimlerin gerçeklik algısını güçlendirmiş ve izleyici üzerindeki etkisini artırmıştır.

Çağdaş sanat, izleyiciyi sıradışı deneyimlerle etkilemeyi ve duysal, zihinsel veya fiziksel düzeyde etkileşim kurmasına olanak tanıyan bir izleme deneyimi sunmayı amaçlamaktadır. Sinestezisi, duysal uyarıların farklı formlarının birbiriyle ilişkilendirilmesini içerdiğinden, çağdaş sanat eserlerinde soyut kavramları ve duyguları ifade etme sürecinde önemli bir araç olarak işlev görmektedir. Bu fenomen, sanatçılara izleyicinin algısını zenginleştiren ve çok katmanlı bir sanat deneyimi sunan bir ifade alanı sağlamaktadır.

Sonuç olarak sinestezisi, özellikle yapıtlarında kullandıkları medya çeşitliliği ve sınırlarının genişliği açısından çağdaş sanatçılar için önemli bir paradigmadır. Sanatçılar, günümüz teknolojisinin sunduğu olanakları kullanarak, sadece kendi yaratıcı sınırlarını genişletmekle kalmamış, aynı zamanda izleyicilerine de çok daha derin ve etkileyici çoklu deneyimler sunmaktadır. Bu nedenle, sinestezisi ışığında duyular arası etkileşim, çağdaş sanatın çeşitliliğine hizmet eden parametrelerden birisi olarak sanatçılar ve sanatsever-

ler arası etkileşimi güçlendirmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Cavallero, D. (2013). *Sinestezi ve sanat*. McFarland.
- Cytowic, R. E. (2002). *Synesthesia, a union of the senses*. London: A Bradford book.
- Day, S. A. (2014). Synesthesia and artistic gravity. *Editorial Fundación Internacional artecittà*, s. 2.
- Day, S. A. (2016). *Synesthetes: A handbook*. California: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Galton, F. (1880, Temmuz). Zihinsel görüntüleme istatistikleri. *Mind*, s. 301-318.
- Hubbard, E. M. (2013). *Sinestezi*. Oxford: Oxford.
- Önal, A. (2018). Müzik ve resim ilişkisi: Resim Sanatında Müziğin Yenidenüretimine İlişkin Örnekler. *İnönü University Journal of Art and Design*, 8 /18, s. 98-109.
- Rich, A., & Mattingley, J. (2002, Şubat). Sinestezide anormal algı: Bilişsel sinirbilim perspektifi. *Nature Reviews Neuroscience*, s. 43-45.
- Tarlacı, S. (2001, Aralık). Renkleri işitmek sesleri görmek. *Bilim ve Teknik*, s. 62-65.
- Vajpeyi, P. (2001). *Designing rich sensory experiences with strategies of transformation and augmentation*. New York.
- İnternet Kaynakça**
- Acute Art*. (2024, 05 03). <https://acuteart.com/artist/carsten-holler/> adresinden alındı.
- Carsten Nicolai*. (2024). 04 22, 2024 tarihinde Carsten Nicolai: <https://www.carstennicolai.de/?c=biography> adresinden alındı.
- Ekonomist*. (2019, 07 18). *Ekonomist*. 04 19, 2024 tarihinde *Ekonomist*: https://www.economist.com/prospero/2019/07/18/the-powerful-simplicity-of-olafur-eliassons-art?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous&gad_so adresinden alındı.

GUSTO, O. (2023, 12 28). *OG GUSTO*. 04 19, 2024 tarihinde OG GUSTO: https://www.oggusto.com/sanat/sanatci/olafur-eliasson-hayati-eserleri-ve-bilinmeyenleri#Olafur_Eliasson_Kimdir?_ adresinden alındı.

Haus der Kunst. (2024, 04 22). Haus der Kunst: <https://www.hausderkunst.de/en/eintauchen/carsten-nicolai> adresinden alındı.

Işık, G. Y. (2022, 03 22). *Typelish*. 02 12, 2024 tarihinde <https://www.typelish.com/b/muzigin-ressami-kandinsky-ve-sinestezi-102668> adresinden alındı.

Mallet, W. (2024, Mayıs). Sissel Tolas,. *Pin Up*(36), s. 27. Pin Up. adresinden alındı.

Miller, R. B. (2014, 03 19). *Denver Sanat Müzesi*. 03 21, 2024 tarihinde <https://www.denverartmuseum.org/en/blog/wassily-kandinskys-symphony-colors> adresinden alındı.

Olafur Eliasson. (2023, 10 24). 04 19, 2024 tarihinde <https://olafureliasson.net/>: <https://olafureliasson.net/> adresinden alındı

Spector, N. (2023). (S. H. Derneği, Prodüktör) 03 19, 2024 tarihinde Guggenheim: <https://www.guggenheim.org/artwork/1924l> adresinden alındı.

Zeiba, D. (2004). *Hesaplanan Bozukluk*. 03 05, 2024 tarihinde <https://archive.pinupmagazine.org/articles/exhibition-review-carsten-hoeller-sunday-mushrooms-delirium-museo-tamayo-drew-zeiba> adresinden alındı.

Görsel Kaynakça

Görsel 1.

<https://www.guggenheim.org/artwork/1924>

Görsel 2.

<https://formafantasma.com/work/sissel-tolaas-re> Fotoğraf, Christian Qen Erişim Tarihi: 07-08-2024

Görsel 3.

<https://olafureliasson.net/> Fotoğraf: Tate Fotoğraf, Andrew Dunkley & Marcus Leith Erişim Tarihi: 22-04-2024

Görsel 4.

<https://www.dezeen.com/2019/07/12/olafur-eliasson-in-re-al-life-tate-modern-interview-video/> Erişim Tarihi: 10-04-2024

Görsel 5.

<https://www.carstennicolai.de/?c=works&w=trmg> Erişim Tarihi: 22-04-2024

Görsel 6.

<https://archive.pinupmagazine.org/articles/exhibition-review-carsten-hoeller-sunday-mushrooms-delirium-museo-tamayo-drew-zeiba> Erişim Tarihi: 07-03-2024

Structured Abstract

In this study, the relationship between the concept of synesthesia and contemporary art was examined. Synesthesia is a phenomenon that allows artists to create new artistic expressions by bringing together different sensory perceptions. Contemporary art not only offers visual aesthetics to viewers but also provides them with a multi-medial structure that diversifies interaction with the artwork through tactile, auditory, olfactory, or gustatory senses. In this context, synesthesia also enables artists to connect with their audiences on a deeper level by incorporating multiple stimuli into their works. Synesthesia creates unexpected or extraordinary perceptual experiences in response to a normal stimulus. Particularly, the synesthetic experiences created by artists using different media associate sensory stimuli such as touch, taste, smell, sound, and sight with abstract concepts, engaging viewers in unique and profound interactions with their works. These experiences enhance the interaction between the viewer and the artwork, allowing for more individualized observations. In this context, practices focusing on multi-sensory experiences, such as installations, digital art, and interactive performances, strengthen the connections between viewers and artworks. The collaboration of sensory stimuli with different media in synesthesia strengthens the interaction between the viewer and the artwork, supporting the conditions conducive to expressing abstract concepts and emotions used in contemporary art. This study discusses the interactions between synesthetic experiences provided to viewers through the use of multiple media stimuli by artists in contemporary art, which has a broad scope. This paper analyzes the synesthetic elements in the interaction between artworks and viewers by reviewing the relevant literature. Additionally, it focuses on how contemporary art expands sensory experiences and how the interaction between the viewer and the artwork is shaped. This study examines how intersensory communication is utilized within contemporary art paradigms, how artists incorporate this interaction into their works, and how it serves as a bridge between the viewer and the artwork. By addressing the psychological dimension of the deep and personal connection that synesthesia and intersensory interaction establish between the viewer and the artwork within the broad boundaries of contemporary art, examples of artistic production will be analyzed. The concept of synesthesia can be more pronounced in some individuals, to a degree that may be characterized as a special ability. This condition, referred to as synesthetic in medical terminology, is outside the scope of our paper. The study will focus on the fact that ordinary individuals without a special perceptual ability diagnosed as synesthetes can also experience synesthetic experiences when presented with appropriate stimuli. Individuals with visual and auditory disabilities often have heightened sensitivity and more developed capabilities in their other senses compared to those who do not have disabilities. Additionally, considering that many individuals with disabilities are often deprived of various activities, an exhibition hall organized with different stimuli provides an advantage that can even include those who have lost one of their senses. However, this study will not address topic headings that contain separate article subjects; instead, it will be limited to examining the effects of artists and their works that use multiple media on the viewers. Contemporary art aims to engage viewers through extraordinary experiences, directing them to experience impressions that are emotional, mental, or physical. Contemporary artworks often provide sensory experiences for viewers, typically expressed in visual or auditory forms. Synesthesia has become a significant paradigm for contemporary artists, especially concerning the diversity and breadth of media they use in their works. By utilizing the possibilities offered by today's technology, artists have expanded not only their creative boundaries but also provided viewers with much deeper and more impactful multi-sensory experiences. Consequently, intersensory interaction, through the lens of synesthesia, strengthens the interaction between artists and art enthusiasts, serving as one of the parameters that enrich contemporary art's diversity. A viewer experiencing synesthesia can have richer sensory experiences when interacting with a specific artwork, distinguishing them from other viewers. This highlights the personal and varied nature of art and demonstrates the profound impact sensory experiences can have on artistic perception. Synesthesia-supported works play an essential role in encouraging viewers to perceive the artwork through their personal experiences. Findings from this study indicate that the concept of synesthesia, long an inspiration across all artistic disciplines, also offers broad possibilities for contemporary artists. Many artists have used synesthesia as a tool to create new and unique experiences for their audience. The use of synesthesia in contemporary art has profoundly impacted how viewers perceive and interpret artworks. By creating a multi-sensory experience, synesthetic art can engage viewers in a more immersive and emotional way than traditional art forms.